

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

САДЧІКОВА КАТЕРИНА АНАТОЛІЇВНА

УДК 343.123.4:343.98

ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО
РОЗСЛІДУВАННЯ (ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ АСПЕКТ)

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Одеському державному університеті внутрішніх справ,
Міністерство внутрішніх справ України

Науковий керівник кандидат юридичних наук, доцент
Калугін Володимир Юрійович,
Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри криміналістики

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, старший науковий співробітник
Тарасенко Руслан Владиславович
Одеський державний університет внутрішніх справ,
професор кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії

кандидат юридичних наук, доцент
Рожнова Вікторія Василівна
Національна академія внутрішніх справ
завідувач кафедри кримінального процесу

Захист відбудеться 29 вересня 2017 р. о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої
вченої ради К 41.884.04 в Одеському державному університеті внутрішніх справ
за адресою: 65014, м. Одеса, вул. Успенська, 1.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Одеського державного
університету внутрішніх справ за адресою: 65000, м. Одеса, пров. Сабанський, 4.

Автореферат розісланий 28 серпня 2017 року

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.М. Засць

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В ході розслідування більшості кримінальних правопорушень, виникає необхідність запровадження досягнень науки і техніки. У таких випадках чинним законодавством слідчому надано право використовувати допомогу обізнаних осіб, котрі володіють такими спеціальними знаннями. Така допомога визначається чіткою пізнавальною спрямованістю на розкриття кримінального правопорушення, виявлення причетних до нього осіб, встановлення відповідно до предмета доказування обставини події.

За статистичними даними Експертної служби МВС України у 2015 році експертами було проведено 238217 експертиз, виконано 92103 спеціальних досліджень, фахівцями служби було прийнято участь у проведенні 24174 слідчих (розшукових) дій. У 2016 році проведено 227195 експертиз, 50664 спеціальних досліджень та прийнято участь у проведенні 54026 слідчих (розшукових) дій.

Результати діяльності обізнаних осіб із конкретної прикладної проблематики дають змогу прийняти своєчасні та ефективні заходи для обрання правильної й обґрунтованої позиції сторін кримінального провадження, сприятимуть створенню ефективного і раціонального порядку кримінального провадження в цілому, безпосередньо впливати на обґрунтованість прийняття початкових, проміжних і особливо підсумкових процесуальних рішень, як актів правозастосовної діяльності, спрямованої на забезпечення реалізації завдань кримінального провадження.

Актуальність обраної проблематики визначається тим, що питання впливу результатів використання спеціальних знань на процесуальні рішення у такому дослідницькому зрізі ще не ставились у сучасній юридичній літературі та у спеціальній монографічній літературі окремо не розглядалися.

Вказані обставини та аналіз теоретичного й емпіричного матеріалу підтверджують необхідність проведення дослідження з метою вдосконалення як теоретичних підходів до питання щодо поняття спеціальних знань, так і регламентації використання в чинному законодавстві результатів їх застосування в ході досудового розслідування та під час прийняття процесуальних рішень.

Теоретичним підґрунтям дослідження стали роботи вітчизняних та зарубіжних науковців: Ю.П. Аленіна, І.В. Басистої, В.Д. Берназа, Р.С. Белкіна, М.П. Водька, Н.В. Глинської, В.Г. Гончаренка, І.В. Гори, Ю.М. Грошевого, С.Л. Дерев'янкіна, А.Я. Дубинського, В.С. Зеленецького, В.Ю. Калугіна, О.В. Капліної, Т.В. Каткової, Н.І. Кліменко, В.О. Коновалової, В.О. Комахи, В.К. Лісиченка, П.А. Лупинської, Ю.В. Манаєва, О.Б. Муравіна, В.М. Махова, В.Т. Нора, Ю.К. Орлова, М.А. Погорецького, В.В. Рожної, А.Б. Романюка, О.Р. Россинської, М.В. Салтєвського, М.Я. Сегає, С.М. Смокова, М.С. Строговича, В.Є. Тарасенка, Р.В. Тарасенка, М.Є. Шумила та інших.

Крім того, схожі проблеми стали предметом досліджень В.М. Ревака («Форми використання спеціальних пізнань у досудових стадіях», 2006 р.) та

В.В.Семенова («Спеціальні знання в розслідуванні злочинів (зміст, організація використання)», 2006 р.), С.П. Лапта («Правові та наукові основи використання експертиз при розслідуванні злочинів», 2006 р.).

Але, вказані роботи не розглядали комплексу проблем, пов'язаних із впливом результатів застосування спеціальних знань на проведення досудового розслідування, прийняття процесуальних рішень, а правові новели, прийнятого у 2012 році КПК України, безумовно визначають актуальність теми дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота спрямована на реалізацію положень Закону України від 11.07. 2001 р. № 2623-111 (в редакції від 12.10.2010 р.) «Про пріоритетні напрямки розвитку науки і техніки» та плану заходів Міністерства внутрішніх справ, спрямованих на реалізацію норм Кримінального процесуального кодексу України, затвердженого наказом МВС України від 08.08.2012 р. № 685.

Тема відповідає положенням додатка 10 Пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015-2019 років, затвердженого наказом МВС України від 16 березня 2015 року № 275, тематиці наукових досліджень кафедри кримінального процесу ОДУВС «Актуальні проблеми досудового розслідування» (державний реєстраційний номер 0110U000671), яка є складовою наукового дослідження Одеського державного університету внутрішніх справ «Пріоритетні напрямки розвитку та реформування правоохоронних органів в умовах розгортання демократичних процесів у державі» (державний реєстраційний номер 0116U006773).

Тема дисертації затверджена Вченою радою Одеського державного університету внутрішніх справ (протокол № 2 від 28.10 2010 р.)

Мета і задачі дослідження. Мета полягає в тому, щоб на основі аналізу чинного законодавства, нормативних актів МВС України, положень теорії кримінального процесу та криміналістики, наукової літератури, узагальнення практичної діяльності слідчих та експертних підрозділів вивчити сучасний стан використання спеціальних знань у ході досудового розслідування та визначити їх вплив на прийняття процесуальних рішень, а також розробити напрями і шляхи вдосконалення цієї діяльності.

Для досягнення зазначеної мети необхідно вирішити наступні задачі:

- охарактеризувати поняття та сутність інституту спеціальних знань у кримінальному провадженні;
- виокремити суттєві риси стадії досудового розслідування та її етапів;
- з'ясувати специфіку форм та змісту процесуальних рішень стадії досудового розслідування, у тому числі із застосуванням результатів спеціальних знань;
- на підставі аналізу нормативної бази та літературних джерел визначити особливості правового статусу експерта та спеціаліста;
- надати оцінку висновку експерта при прийнятті процесуальних рішень в ході досудового розслідування;
- виявити особливості оцінки результатів діяльності спеціаліста при прийнятті процесуальних рішень;
- дослідити особливості обґрунтування і прийняття рішень щодо

повідомлення про підозру та складання обвинувального акту за результатами застосування спеціальних знань;

- довести доцільність використання результатів спеціальних знань в ході прийняття рішення про закриття кримінального провадження;

- визначити особливості використання результатів спеціальних знань при прийнятті рішення про застосування примусових заходів виховного та медичного характеру;

- виділити роль використання результатів застосування спеціальних знань при прийнятті рішень про застосування примусових заходів виховного та медичного характеру.

Об'єктом дослідження є об'єктивні закономірності суспільних відносин, які відображають процеси і явища, пов'язані із застосуванням спеціальних знань на стадії досудового розслідування та використання їх результатів у ході прийняття процесуальних рішень.

Предметом дослідження є використання спеціальних знань на стадії досудового розслідування.

Методи дослідження. Методи дослідження обрані з урахуванням поставленої мети, його об'єкта та предмета. Методологічною основою роботи є теорія пізнання та напрацьовані на її основі загальнонаукові й спеціальні методи пізнання.

Положення матеріалістичної діалектики дали змогу розкрити об'єктивні закономірності розвитку і взаємозв'язку явищ у галузі використання спеціальних знань у ході досудового розслідування, в динаміці та у взаємозв'язку з іншими правовими інститутами кримінального, кримінального процесуального права, криміналістики та судової експертизи (підрозділи 1.1., 1.2., 2.2., 2.3., 3.1., 3.2., 3.3.). Загальнонаукові методи системного й функціонального аналізу застосовані для визначення ролі, місця й значення спеціальних знань у кримінальному провадженні (підрозділи 1.2., 2.1., 2.2., 2.3., 3.1., 3.2., 3.3.). Історичний метод застосований для виявлення передумов формування суспільних відносин та судової практики, пов'язаних із використанням спеціальних знань для розв'язання низки важливих завдань кримінального провадження (підрозділи 1.2., 2.1., 2.3., 3.1., 3.2., 3.3.). Порівняльно-правовий метод використано для дослідження положень чинного КПК України та порівняння його із законодавством держав СНД, Німеччини, Франції, а також із законодавством, яке діяло на попередніх етапах розвитку країни (підрозділи 1.2., 2.1., 2.3., 3.1., 3.2., 3.3.). Соціологічний метод використано в процесі узагальнень даних опитувань, одержаних за спеціально розробленими анкетами. (підрозділи 1.1., 1.2., 2.2., 2.3., 3.1., 3.2., 3.3.) В ході дослідження автор використовував власний досвід роботи на посаді експерта.

Теоретичною основою дослідження є наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених з історії, конституційного, кримінального, кримінального процесуального права, криміналістики, судової медицини.

Нормативно-правову базу дослідження складають Конституція України, акти кримінального та кримінального процесуального законодавства України, постанови Пленуму Верховного Суду України, відомчі акти Генеральної

прокуратури України, акти кримінального процесуального законодавства Республік Білорусі, Казахстану, Молдови, Російської Федерації.

Емпіричну базу дослідження становлять данні статистичної звітності МВС України та Генеральної прокуратури України, результати дослідження матеріалів 178-ти архівних кримінальних проваджень у судах Одеської області та аналізу відповідних процесуальних документів, якими закінчувалось досудове розслідування зазначених кримінальних проваджень, а також результати анкетування 228-ми працівників підрозділів Національної поліції (182 слідчих та 46 експертів) Одеської області.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є першим після прийняття КПК України 2012 р. спеціальним комплексним монографічним дослідженням теоретичних та практичних проблем правового регулювання використання результатів застосування спеціальних знань при прийнятті процесуальних рішень у ході досудового розслідування.

У межах здійсненого дослідження одержано такі результати, які мають наукову новизну:

уперше:

- надано авторське визначення використання результатів спеціальних знань у досудовому розслідуванні, що передбачає залучення слідчим чи прокурором спеціалістів, експертів для надання консультацій та висновків і прийняття за їх результатами їхньої оцінки процесуальних рішень;

- доведена можливість використання як доказової інформації результатів діяльності спеціаліста, за відсутності потреби проводити експертні дослідження;

- обґрунтовано, що повідомлення про підозру, клопотання, доручення, протокол затримання особи за підозрою у вчиненні злочину є процесуальними рішеннями, які можуть прийматися за результатами застосування спеціальних знань;

- вироблено алгоритм порядку допиту експерта та спеціаліста і запропоновано доповнити чинний КПК України статтею 225-1 «Особливості допиту експерта та спеціаліста»;

удосконалено:

- твердження про необхідність поділу стадії досудового розслідування на умовні етапи стосовно завдань розслідування та процесуальних рішень кожного етапу;

- підходи до призначення експертиз та їх законодавче закріплення;

- позиції, щодо використання допомоги спеціаліста в ході досудового розслідування;

- порядок використання спеціальних знань у ході прийняття процесуальних рішень про застосування примусових заходів виховного та медичного характеру;

дістали подальшого розвитку:

- понятійний апарат в частині, що стосується предмета дослідження, зокрема визначення понять «спеціальні знання» та «обізнані особи»;

- положення про доцільність проведення перевірки заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та прийняття відповідних процесуальних рішень у

«експертних злочинах», за результатами застосування спеціальних знань;

- теоретичні положення щодо умов закриття кримінального провадження у тому числі за результатами застосування спеціальних знань;

- наукові позиції стосовно розширення підстав обов'язкового призначення експертиз;

- за результатами дослідження запропоновано зміни та доповнення до чинного КПК України, зокрема, до ст. 3; до п. 10 ч.3 ст. 42; до п.9 ст.69; до ч.1 ст. 71; до ч.3 ст.79; до ч. 1 ст. 99; до ч.8 ст.101; до ч. 3 ст. 110; до ч.6 ст.176; до ч 1 ст. 214; до ч.1 ст. 242; до ч.2 ст. 292; до ч.1 ст.491; до ч.3 ст. 503; до ч. 1 ст. 508.

Практичне значення одержаних результатів. Основні положення дисертації можуть бути використані:

- у науково-дослідницькій діяльності, як підґрунтя для подальших наукових досліджень проблем щодо вдосконалення практики використання спеціальних знань, у ході досудового розслідування; (Акт впровадження у науково-дослідну діяльність Одеського державного університету внутрішніх справ від 19 травня 2017 р.)

- у навчальному процесі юридичних вищих навчальних закладів та правових факультетів при викладанні дисциплін «Кримінальний процес», «Досудове слідство», «Криміналістика» та спеціальних курсів, при підготовці відповідних розділів підручників, навчальних посібників, програм; (Акт впровадження в навчальну та наукову діяльність Одеського державного університету внутрішніх справ від 25 жовтня 2016 р.)

- у практичній діяльності слідчих, працівників оперативних підрозділів у ході проведення досудового розслідування; співробітників експертних установ для вдосконалення засобів та методів збирання і дослідження доказів та у системі підвищення кваліфікації. (Акт впровадження в практичну діяльність слідчого управління ГУНП в Одеській області від 19 квітня 2017 р.)

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення даного дослідження знайшли своє відображення в наукових працях, які стали предметом обговорення на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях: всеукраїнській науково-практичній конференції «Національні інтереси та проблеми забезпечення безпеки в Україні» (Кіровоград 18-19 листопада 2010 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Організаційно-правові засади боротьби з правопорушеннями на транспорті» (Одеса, 15 грудня 2010 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Роль та місце ОВС у розбудові демократичної правової держави» (Одеса, 21 квітня 2011 р.); науково-практичній конференції «Організаційно-правові засади боротьби з правопорушеннями на транспорті» (Одеса 23 грудня 2011 р.); всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасне кримінальне провадження України: доктрина, нормативна регламентація та практика функціонування» (Одеса 17 квітня 2015 р.); дистанційній науково-практичній конференції «Криміналістичні та кримінально-процесуальні засоби оптимізації досудового розслідування» (Одеса 2 квітня 2016 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Процесуальні та криміналістичні аспекти досудового розслідування»

(Одеса, 14 квітня 2016 р.)

Публікації. Основні результати дослідження відображені у дванадцяти публікаціях за темою дисертації, з яких 5 - у наукових журналах та збірниках наукових праць, визначених МОН України як фахові видання з юридичних наук (1 з яких опублікована у зарубіжному періодичному виданні), 7 тезах доповідей на наукових та науково-практичних конференціях.

Структура роботи. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, які містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (282 найменування), додатків. Загальний обсяг дисертації становить 233 сторінки, з них основного тексту – 184 сторінки, додатки – 12 сторінок, список використаних джерел розміщений на 29-ти сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, мету і завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, зазначено відомості про апробацію результатів дослідження, публікації та структуру дисертації.

Розділ 1 «Теоретичні засади прийняття процесуальних рішень за результатами використання спеціальних знань у досудовому розслідуванні» складається з трьох підрозділів, у яких досліджено стан наукової розробки поняття спеціальних знань, етапи досудового розслідування та характеристику процесуальних рішень.

У підрозділі 1.1. *«Поняття і сутність спеціальних знань, що використовуються у досудовому розслідуванні»* досліджено генезис використання спеціальних знань у ході розслідування та шляхи удосконалення такої діяльності. Констатується, що починаючи з 60-х років минулого століття, в Україні склалася розгалужена мережа експертно-криміналістичних установ, які надають кваліфіковану допомогу практичним підрозділам у проведенні окремих слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів, а також поширення науково-технічних знань, узагальнення передового досвіду експертної діяльності.

З метою покращення процесу відновлення відомостей про обізнаних осіб, автор пропонує регулярне надання слідчим довідників про види й можливості судових експертиз, які проводяться в експертних установах регіону, із зазначенням прізвищ і телефонів експертів. (Лише 3,6 % слідчих володіють інформацією про можливості експертних установ). Узагальнення 178-ти кримінальних проваджень свідчить, що результати застосування спеціальних знань було використано у 88,4 % від загальної кількості кримінальних проваджень. Автор, визначає спеціальні знання як наукові, технічні й інші професійні знання, отримані в результаті навчання, а також навички, придбані в процесі роботи у певних галузях практичної діяльності, які застосовуються разом із науково-технічними засобами для пошуку, виявлення, вилучення та дослідження слідів злочину з метою одержання доказової та орієнтуючої інформації, і пропонує включити таке визначення у

ст. 3 КПК України (пропозицію підтримали 86,8 % респондентів). На думку автора обізнані особи це будь-які незацікавлені, компетентні особи, які володіють спеціальними знаннями у певній галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла і досвідом їх використання, та залучених сторонами кримінального провадження, судом (суддею) до участі як до початку, так і в ході кримінального провадження, з метою сприяння у вирішенні питань, які вимагають застосування спеціальних знань і практичних навичок.

Зазначено, що крім загальних форм, спеціальні знання використовуються шляхом: залучення обізнаних осіб до проведення слідчої чи процесуальної дії; проведення занять з підвищення кваліфікації слідчих; консультацій обізнаних осіб, та їх участь у підготовці до призначення судових експертів; проведених до експертних досліджень.

У *підрозділі 1.2. «Сутність стадії досудового розслідування та характеристика її етапів»* розкрито сутність і процесуальне значення стадії досудового розслідування. Автором виокремлено умовні етапи даної стадії: 1) прийняття заяв та повідомлень про кримінальні правопорушення; 2) проведення слідчих гласних та негласних (розшукових) дій та інших процесуальних дій, з метою отримання доказової бази; 3) повідомлення про підозру; 4) закінчення досудового розслідування. Таку позицію підтримало 81,3 % респондентів. Обґрунтовано, що на зазначених етапах, поряд із загальними, вирішуються і конкретні задачі, притаманні кожному етапу. Задля зменшення навантаження на слідчі підрозділи, автор, погоджуючись із позицією науковців (Ю.П. Аленін, М.А. Погорецький, І.В. Чурикова, Т.Н. Барабаш), та враховуючи думку 72,8% опитаних слідчих, пропонує внести зміни до ст. 214 КПК України, щодо необхідності проведення попередньої перевірки заяв та повідомлень про кримінальні правопорушення, в тому числі і застосування спеціальних знань, а за її результатами - прийняти відповідні рішення щодо можливості внесення відомостей до ЄРДР.

Етап повідомлення про підозру є початковим моментом притягнення особи до кримінальної відповідальності на якому підводиться підсумок проведеної роботи, аналіз доказів, в тому числі отриманих в ході застосування спеціальних знань і визначається подальше спрямування кримінального провадження.

Заключний етап стадії досудового розслідування визначається діяльністю слідчого та прокурора, в ході якої здійснюється перевірка матеріалів кримінального провадження, з метою забезпечення його повноти, неупередженості, реалізації законних прав та інтересів сторін кримінального провадження. Основним результатом такої діяльності є прийняття відповідних підсумкових процесуальних рішень даної стадії.

У *підрозділі 1.3. «Характеристика процесуальних рішень, які приймаються у досудовому розслідуванні»* проведено аналіз поняття та характеристики процесуальних рішень, що приймаються з урахуванням результатів спеціальних знань. Автор визначає основні елементи прийняття процесуального рішення це: 1) розумовий процес; 2) вольова дія; 3) вибір мети дії; 4) прийняття рішення, як кінцевий результат. Підтримано думку науковців (Н.В. Глинська, С.М. Смоков), що процесуальне рішення

становить собою необхідний елемент діяльності слідчого, зміст якого полягає у виборі з визначених законом альтернативних цілей і засобів, які випливають з встановлених на момент прийняття такого рішення фактичних даних і виражає владне веління слідчого, направлено на вирішення завдань розслідування, та якому надано форму правового акта. Автор визначає властивості притаманні процесуальним рішенням: законність, обґрунтованість, вмотивованість, переконливість, справедливість, логічність, ефективність забезпечення законних прав залучених до кримінального провадження осіб. У ході аналізу визначення сутності правових актів та положень чинного законодавства, автор робить висновок, що повідомлення про підозру, клопотання, доручення та протокол затримання особи за підозрою у вчиненні злочину є процесуальними рішеннями і пропонує внести відповідно зміни до ч.3 ст. 110 КПК України. Враховуючи значимість для кримінального провадження повідомлення про підозру та однозначного розуміння цього етапу досудового розслідування, автор підтримує позицію Г.М. Гапотченка, пропонує таке рішення приймати як самостійну постанову, а при виконанні даного рішення керуватися вимогами Закону.

Розділ 2 «Суб'єкти застосування спеціальних знань та оцінка їх висновків при прийнятті процесуальних рішень у досудовому розслідуванні» складається з трьох підрозділів, у яких проведено аналіз правового статусу експерта, спеціаліста, за чинним законодавством та визначено основні положення оцінки і використання результатів їх діяльності у ході досудового розслідування.

У підрозділі 2.1. «Визначення правового статусу експерта і спеціаліста за чинним кримінальним процесуальним законодавством» проведено аналіз норм чинного законодавства, які регламентують статус експерта та спеціаліста. Автор доводить, що правовий статус суб'єктів слід розглядати через їх завдання, функції, компетенцію і повноваження, форми, методи та цілі їх діяльності, об'єм прав, обов'язків, відповідальність та їхню роль у кримінальному провадженні. Специфіка участі експерта визначається тим, що в ході проведення науково обґрунтованого дослідження він є обізнаною особою, а під час надання висновку експерта наділяється статусом процесуальної особи. З метою приведення у відповідність норм загальної та особливої частин КПК, однозначного тлумачення підстав призначення експертизи автором запропоновано внесення змін до ч.1 ст. 242 КПК стосовно яких експертиза має проводитися за постановою слідчого чи прокурора або ухвалою слідчого судді чи суду за розглядом клопотанням сторони захисту. Також, запропоновано зміни до ст. 80 КПК щодо можливості заявлення відводу експерта сторонами кримінального провадження, потерпілим або його представником, цивільним позивачем та цивільним відповідачем або їх представниками (підтримали 56,3 % респондентів). 72,8 % респондентів схватили пропозицію автора про внесення доповнень до ч.2 ст. 242 КПК України стосовно розширення переліку випадків обов'язкового проведення експертизи за «експертними злочинами», у яких висновок експерта визначає особливості процесу доказування, порядку формування, прийняття основних процесуальних

рішень, в частині: віднесення речовин до наркотичних засобів, чи їх прекурсорів; віднесення предметів до вогнепальної або холодної зброї, боєприпасів і вибухових речовин; факти виготовлення або підробки грошей і цінних паперів.

З метою забезпечення гарантій законності, незалежності, неупередженості і повноти експертного дослідження, автор пропонує передбачити у КПК визначення понять первинної, додаткової, повторної, комісійної та комплексної експертиз. (підтримано 77,9 % респондентами).

На думку автора, спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє спеціальними знаннями щодо застосування технічних та інших засобів, надання суду або сторонам кримінального провадження роз'яснень і консультацій з приводу питань, які входять до його професійної компетенції, та залучається до участі в процесуальних діях з метою сприяння у виявленні, закріпленні й вилученні предметів і документів, які в подальшому можуть бути використані як докази. Останній реалізує свої спеціальні знання у формах: а) безпосередньої практичної діяльності; б) методичної; в) технічної; г) консультативної.

Обґрунтована необхідність надання спеціалісту повноважень стосовно самостійного проведення досліджень у разі розгляду питань, для відповіді на які не потребують проведення експертизи.

У підрозділі 2.2. «Оцінка висновку експерта при прийнятті процесуальних рішень у досудовому розслідуванні» зазначено, що змістом висновку експерта є фактичні дані про обставини предмета доказування та інші обставини правопорушення, які мають значення для правильного вирішення завдань розслідування і повідомляються експертом у формі письмового документа, оформленого відповідно до процесуальних вимог, в якому містяться мотивовані висновки. Висновок експерта повинен відповідати загальним правовим вимогам і специфічним ознакам даного виду доказів стосовно форми, змісту і має бути належним, допустимим і достовірним. Автор наголошує, що наукові положення, методи дослідження використані експертом і отримані дані, повинні відповідати рівню розвитку відповідної галузі знань, виходити з новітніх досягнень науки і експертної практики. Доведено, що за наявності двох експертиз, висновки яких є суперечливими до одного предмету дослідження, слідчий має право віддати перевагу одному із них, зазначивши мотив незгоди з відхиленням висновком, або призначити нову експертизу.

На думку слідчих, (44,7% опитаних), у разі необхідності уточнення сутності висновку експерта, слід провести допит цього експерта. Автором запропоновано доповнити чинний КПК ст. 225-1 «Особливості допиту експерта» та визначено алгоритм такого допиту.

Доведено, що використання висновку експерта як доказу і як основи формування процесуальних рішень, є виразом ідеального процесу його оцінки. Заключним етапом оцінки експертизи є: визначення її ролі і значення встановлених експертом фактів в доведенні причетності особи до кримінального правопорушення; доведеність певних обставин кримінального провадження; формування підозри, а на етапі закінчення досудового

розслідування - прийняття підсумкових процесуальних рішень. В основу цих рішень можуть бути покладені експертні висновки, спроможність і достатня обґрунтованість яких не викликає сумнівів.

У підрозділі 2.3. «*Особливості оцінки результатів діяльності спеціаліста при прийнятті процесуальних рішень у досудовому розслідуванні*» проведено аналіз положень чинного КПК України щодо мети залучення спеціаліста та використання результатів його діяльності. Доведено, що залучення спеціаліста позитивно позначається на розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень, отриманні якісної доказової інформації. У ході початкових слідчих (розшукових) дій (всі види огляду), спеціаліст проводить попередні дослідження, в ході яких визначає: належність виявлених слідів до розслідуваної події; відомості про механізм та спосіб вчинення злочину; знаряддя, якими користувався злочинець; контакт злочинця з предметами обстановки місця події та іншу орієнтуючу інформацію. Практика свідчить, що такі дослідження мають суттєве значення для початкового і подальшого етапів досудового розслідування.

Автор пропонує віднести до категорії «спеціаліста»: а) інспекторів з техніки безпеки, лікарів, які проводили поза межами кримінального процесу спеціальні дослідження; б) представників установ, які на вимогу слідчих і суду надали довідки та консультації зі спеціальних питань; в) осіб, які надали сторонам провадження свої письмові думки з питань оцінки висновку експерта. 74,4 % респондентів вважають, що результати діяльності зазначених осіб можуть мати доказове значення.

Запропоновано надання статусу документа матеріалам відомчих розслідувань і перевірок, актам судово-медичного обстеження, довідкам інженерів страхових організацій, кошторисам, складеним інженерами консультативного бюро у разі врахування збитків, актам контрольних вимірювань. Спеціаліст не є самостійним суб'єктом доказування, він сприяє слідчому і прокурору у зборі, дослідженні та перевірці доказів; дає пояснення щодо застосування спеціальних знань, допомагає в підготовці та призначенні експертизи. Результати його діяльності розчиняються в доказовій діяльності слідчого і знаходять відображення у вигляді запису у протоколі слідчої дії чи фіксації його заяв.

Визначається, що висновок спеціаліста – це консультація з питань, які входять до його компетенції, надана в письмовій формі, і як самостійна форма застосування спеціальних знань вона може бути використана сторонами кримінального провадження та судом до призначення відповідної судової експертизи.

Розділ 3 «Прийняття окремих процесуальних рішень за результатами застосування спеціальних знань» складається з трьох підрозділів, у яких розглядаються особливості обґрунтування рішення повідомлення про підозру, обвинувального акта, закриття кримінального провадження та застосування примусових заходів виховного та медичного характеру.

У підрозділі 3.1. «*Обґрунтування рішення повідомлення про підозру та складання обвинувального акту за результатами застосування спеціальних знань*».

Доведено, що обґрунтування являє собою особливий вид інтелектуально-практичної діяльності суб'єктів, що приймають процесуальні рішення, яка полягає в приведенні у відповідних розділах процесуального акта посилань на конкретні правові норми, аналізу доказів і заснованих на законах логіки доводів, які підтверджують правильність прийнятого рішення, тобто, являє собою взаємозв'язок доведеності й аргументованості всіх зроблених у конкретному акті висновків.

Під достатніми доказами, які обґрунтовують повідомлення особі про підозру, автор розуміє достовірні відомості, зібрані, перевірені і оцінені слідчим, прокурором відповідно до Закону, які в своїй сукупності приводять до єдиного висновку, що на даний момент розслідування конкретна особа причетна до вчинення злочину. Обґрунтування правової кваліфікації у повідомленні про підозру за «експертними злочинами» передбаченими у розділах 2,4,7,8 Особливої частини Закону про кримінальну відповідальність, та у злочинах, передбачених ст.ст. 113, 181, 186, 187, 199 та ін. КК України неможливе без посилання на результати застосування спеціальних знань.

Аргументовано, що умовами прийняття рішення про закінчення досудового розслідування із складанням обвинувального є: 1) проведення всіх необхідних слідчих гласних і негласних (розшукових) дій та достатність зібраних доказів доведеності вини підозрюваного (об'єктивний критерій); 2) внутрішнє переконання слідчого (суб'єктивний критерій). На думку автора, редакція ст. 291 КПК не відповідає вимогам загальної теорії кримінального процесу, тому в описово-мотивувальній частині обвинувального акта мають бути зазначені: 1) обставини встановлені у ході розслідування (місце, час, способи, мотиви, цілі і наслідки злочину); 2) аналіз доказів, у тому числі результати спеціальних досліджень; 3) суть показань підозрюваних і результати їх перевірки; 4) відомості, які характеризують особу підозрюваного. (підтримано 58,7 % опитаних).

Акцентовано увагу, що результати проведених досліджень мають істотне значення для кваліфікації злочину (тілесні ушкодження в разі вчинення розбійного нападу, встановленні віку неповнолітнього, у разі втягнення останнього у злочинну діяльність), визначення ідентифікуючих ознак предметів (дактилоскопічні, трасологічні, балістичні дослідження), визначення наслідків (результати бухгалтерських експертиз, збитки від незаконного полювання, вирубки лісу).

Висновок експерта стосовно елементів і матеріальних компонентів поведінки суб'єкта злочину використовується для доведення вини, мотиву вчинення злочину.

У підрозділі 3.2. *«Прийняття рішення про закриття кримінального провадження за результатами застосування спеціальних знань»* розглядається сутність та значення даної форми закінчення досудового розслідування для забезпечення прав осіб, яких таке рішення стосується.

Автор підтримує позицію вчених-юристів (А.Я. Дубинський, О.О. Торбас) у тому, що закриття кримінального провадження це: 1) етап кримінальної процесуальної діяльності; 2) окремий інститут кримінального процесуального законодавства; 3) форма завершення стадії досудового

розслідування; 4) рішення уповноваженого органу про припинення кримінального провадження щодо особи чи всього провадження; 5) закінчення кримінальних процесуальних відносин.

Стверджено, що звільнення від кримінальної відповідальності є комплексним кримінальним і кримінальним процесуальним інститутом, оскільки підстави закриття та підстави звільнення від кримінальної відповідальності передбачені кримінальним законодавством, а процесуальний порядок закриття - нормами КПК.

Визнано, що від встановлених експертом фактів, характеру кримінального провадження, конкретної слідчої ситуації, сукупності доказів значення висновку експерта в ході прийняття підсумкового рішення може бути різним. Неможливо прийняти рішення про звільнення від кримінальної відповідальності осіб, які добровільно здали вогнепальну, холодну зброю, боєприпаси або вибухові речовини, наркотичні речовини, прекурсори, пройшли курс лікування від наркоманії без використання результатів спеціальних знань. Автор зазначає, що рішення про закриття кримінального провадження в більшості випадків залежить від результатів перевірки правил дотримання протипожежної безпеки, бухгалтерських звітів та обліків, встановлення причинного зв'язку між діями та наслідками механізму ДТП.

Результати спеціальних знань є підставою розмежування злочину від інших правопорушень і проступків, які тягнуть відповідальність за адміністративним, дисциплінарним, цивільно-правовим законодавством.

Доведено, що результати проведення медичної, психологічної, психіатричної або комплексної експертизи до неповнолітніх, стосовно дослідження рівня інтелектуального, вольового і морального розвитку, особливостей характеру, враховуються для подальшої індивідуалізації вибору засобів виховного впливу.

У підрозділі 3.3. *«Прийняття рішень про застосування примусових заходів виховного та медичного характеру за результатами застосування спеціальних знань»* досліджено специфіку кримінального провадження інституту застосування примусових заходів медичного та виховного характеру. Доведено, що цей інститут перебуває на перехресті юридичної (кримінальної, кримінальної процесуальної, адміністративної) і медичної (психіатрія, психологія, клінічна медицина) наук.

Результати застосування спеціальних знань, є основним критерієм, який визначає особливості кримінального провадження та прийняття підсумкового рішення про застосування примусових заходів виховного характеру чи закриття кримінального провадження. В ході такого провадження мають бути встановлені: дані про їх вік, стан здоров'я; відомості про наявність у неповнолітнього підозрюваного психічного захворювання чи затримки психічного розвитку, його здатності усвідомлювати значення своїх дій і керувати ними в конкретній ситуації, що вимагає призначення відповідних експертиз.

Автор зазначає, що встановлення стану психічного здоров'я особи не є компетенцією суду. Обґрунтовано думку, що підставами застосування примусових заходів медичного характеру є: 1) наявність суспільно небезпечного діяння, передбаченого КК України; 2) доведеність вчинення

цього діяння даною особою; 3) встановлення того факту, що особа в момент вчинення суспільно небезпечного діяння була в стані неосудності чи захворіла після цього психічною хворобою, яка виключає застосування кримінального покарання; 4) визнання особи небезпечною для суспільства в силу її хворобливого стану і характеру вчиненого нею діяння.

Пропонується привести у відповідність положення ст.ст. 176 та 508 КПК, стосовно переліку запобіжних заходів. Підтримано пропозицію науковців (О.І. Галаган), щодо необхідності скасування акту повідомлення про підозру постановою у разі встановлення психічного захворювання підозрюваного.

На вимогу обґрунтування процесуальних рішень, доцільно передбачити у структурі клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру викладення обставин про: причетність душевнохворої особи до вчинення кримінального правопорушення; необхідність застосування до неї примусових заходів медичного характеру; можливість забезпечення участі особи під час судового розгляду; посилання на висновок експерта про наявність психічного захворювання. Зазначене потребує законодавчого закріплення у ч. 2 ст. 292 КПК.

ВИСНОВКИ

У **Висновках** викладені підсумки дослідження, сформульовано основні положення, які становлять зміст дисертаційної роботи та рекомендації щодо внесення змін до чинного КПК України з метою удосконалення процедури використання спеціальних знань на стадії досудового розслідування. До найбільш вагомих наукових результатів належать такі:

1. Спеціальні знання – це наукові, технічні й інші професійні знання, отримані в результаті навчання, а також навички, придбані в процесі роботи у певних галузях практичної діяльності, які використовуються разом з науково-технічними засобами для виявлення, фіксації та дослідження слідів злочину з метою одержання доказової та орієнтуючої інформації. Не є спеціальними знання в галузі матеріального та процесуального права, загальновідомі та загальнодоступні наукові знання.

2. Стадії досудового розслідування притаманні основні риси: 1) наявність самостійних задач; 2) визначення її меж в системі кримінального процесу; 3) особлива процесуальна форма; 4) визначене коло суб'єктів; 5) характерні підсумкові процесуальні рішення. Визначено умовні етапи даної стадії: 1) діяльність слідчого та прокурора на початку кримінального провадження; 2) проведення слідчих та процесуальних дій, для з'ясування обставин вчиненого злочину та встановлення причетних до його вчинення осіб; 3) виконання процесуальних дій, пов'язаних з повідомленням про підозру; 4) закінчення досудового розслідування.

3. Характерними властивостями кримінальних процесуальних рішень є: прийняття їх уповноваженою особою; обґрунтованість; своєчасність; повнота; належне процесуальне оформлення; ефективність, доброякісність; забезпечення законних прав осіб, чиїх інтересів стосується винесене рішення. Запропоновано

ч.3 ст. 110 КПК України викласти у наступній редакції: «Рішення слідчого, прокурора приймається у формі постанови, повідомлення про підозру, клопотання, доручення, протоколу затримання особи за підозрою у вчиненні злочину. Рішення приймається у випадках, передбачених цим Кодексом, а також коли слідчий, прокурор визнає це за необхідне».

4. 3 метою однозначного тлумачення правових основ призначення експертизи, доцільно викласти ч.1 ст. 242 КПК України у наступній редакції: «Підставою проведення експертизи є постанова слідчого чи прокурора, або рішення зазначених осіб, чи ухвала слідчого судді за розглядом клопотання сторони захисту про залучення експерта». Для надання об'єктивного висновку експерт повинен провести всебічне, повне й неупереджене дослідження наданих йому матеріалів, при цьому він має бути незалежним і самостійним у виборі наукових тверджень і методів дослідження при проведенні експертизи і формулюванні висновку, який оцінюється в сукупності з іншими доказами. П. 9 ст. 69 КПК доповнити положенням, що: «експерт є незалежним і самостійним у виборі засобів та методів спеціального дослідження, проведенні експертизи і формулюванні висновку».

Ч. 1 ст. 71 КПК України доцільно викласти у наступній редакції: «Спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів, може надавати консультації, приймати участь у процесуальних та слідчих діях під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок».

5. Заключним етапом оцінки будь-якої судової експертизи є визначення ролі і значення встановлених експертом фактів у доведенні причетності особи до кримінального правопорушення, про доведеність інших обставин кримінального провадження, і їх вплив на підготовку процесуальних рішень. В основу таких рішень можуть бути покладені тільки експертні висновки, спроможність і достатня обґрунтованість яких не викликає сумнівів.

Висновок спеціаліста – це консультація з питань, які входять у його компетенцію, надана в письмовій формі. Такий висновок при доведеності обставин кримінального провадження та за відсутності оскарження результатів дослідження, може бути використаний у доказуванні без призначення відповідної експертизи.

6. Обґрунтування процесуального рішення є особливим видом інтелектуально-практичної діяльності суб'єктів, які приймають такі рішення, і полягає в приведенні у відповідних розділах процесуального акту посилань на конкретні правові норми, аналізу сукупності доказів і доводів, які підтверджують правильність прийнятого рішення. Обґрунтованість підозри та обвинувального акту визначається доведеністю фактів та обставин, що підлягають доказуванню і підтверджуються показаннями, речовими доказами, документами і висновками експертизи. Результати спеціальних знань мають значення для кваліфікації кримінального правопорушення, визначення ідентифікуючих ознак предметів, визначення наслідків злочинного діяння.

7. Закриття кримінального провадження можливе лише за умови належного оформлення підсумкового рішення, наведення в ньому процесуальних підстав, результатів застосування спеціальних знань та додержання всіх процесуальних умов прийняття такого рішення. Результати застосування спеціальних знань є підставою прийняття рішення про закриття кримінального провадження та звільнення від кримінальної відповідальності у випадках передбачених: ч.2, ст. 263 КК України, ч.2, ст. 212 КК України, ст. 307 КК України, ст. 311 КК України, у випадках смерті підозрюваного, тяжкого захворювання, яке визначає, що особа перестала бути суспільно небезпечною, а також закриття кримінальних проваджень щодо неповнолітнього у зв'язку з відставанням у психічному розвитку.

8. Результати застосування спеціальних знань є підґрунтям прийняття рішення про застосування примусових заходів виховного та медичного характеру. Такі знання необхідні для встановлення віку неповнолітнього, стану його здоров'я – психічного захворювання чи затримки психічного розвитку, визначення розумової відсталості неповнолітнього, що вимагає внесення доповнень до п. 5 ч.1 ст. 485 КПК України. Характер розладу психічної діяльності чи психічного захворювання особи визначається відповідно до висновку судово-психіатричної експертизи, який визначає особливості проведення судового розслідування та прийняття підсумкового рішення.

9. Запропоновані шляхи удосконалення використання спеціальних знань у ході досудового розслідування шляхом: надання процесуального статусу певній категорії осіб, які надають довідки про застосування спеціальних знань; визначення правової регламентації допиту обізнаних осіб; закріплення у КПК понять первинної, додаткової, повторної, комісійної та комплексної експертизи; порядку залучення експерта; ознайомлення з постановою про призначення експертизи і її результатами; розширення випадків обов'язкового призначення експертизи.

Внесення доповнень до КПК України: ст. 101-1 КПК України стосовно оцінки висновку експерта яка проходить у сукупності з іншими доказами, а у разі неповноти висновку чи сумніву у його достовірності, обґрунтованості можливість призначення додаткової та повторної експертизи; ст. 225-1 КПК України «Особливості допиту експерта», до основних положень такого допиту віднести: уточнення компетенції експерта і його відношення до даного кримінального провадження; отримання роз'яснення з наданого висновку; визначення обґрунтованості застосування обраної методики дослідження, обладнання; встановлення доцільності використання обраної методики і об'єктивність виявлених діагностичних та ідентифікаційних ознак.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Садчикова К.А. Висновок експерта як елемент достатності доказів при прийнятті остаточного рішення у кримінальній справі [Текст] / К.А. Садчикова // Південноукраїнський правничий часопис. – 2011. – №1. – С.215-217.

2. Садчикова Е.А. Процесуальний статус спеціаліста по новому УПК

України. [Текст] / Е.А. Садчикова // Научно-практический журнал "Jurnalul juridic național: teorie și practică. Se editează din martie. – 2013. – Nr. 6 (16). – С. 237-239.

3. Садчикова К.А. Значення висновку експерта при складанні обвинувального акту.[Текст] / К.А. Садчикова // Форум права. – 2015. – № 4. – С. 244-248. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.

4. Садчикова К.А. Особливості досудового розслідування при застосуванні заходів примусового медичного характеру за новим КПК України. [Текст] / К. А. Садчикова // Південноукраїнський правничий часопис. – 2015. – № 3. – С. 174-177.

5. Садчикова К.А. Щодо поняття «спеціальних знань» у кримінальному процесі. [Текст] / К.А. Садчикова // Кримський юридичний вісник. – 2011. – Вип. 1(11).Ч.11. – 310 с.

6. Садчикова К.А. Особливості призначення судово-психіатричної і судово-психологічної експертизи. [Текст] / К.А. Садчикова // Національні інтереси та проблеми забезпечення безпеки в Україні: матеріали всеукраїнської наук.-практ. конф., 18-19 листопада 2010 р. м. Кіровоград – Кіровоградський юридичний інститут ХНУВС, 2010 - С.58-60.

7. Садчикова К.А. Процесуальне закріплення участі спеціаліста та експерта в кримінальному судочинстві. [Текст] / К.А. Садчикова // Організаційно-правові засади боротьби з правопорушеннями на транспорті: матеріали міжнародної наук.-практ. конф., 15 грудня 2010 р. м. Одеса - ОДУВС, 2010. - С.149- 151.

8. Садчикова К.А. Вимоги щодо обґрунтованості процесуальних рішень. [Текст] / К.А. Садчикова // Роль та місце ОВС у розбудові демократичної правової держави: матеріали III міжнародної наук.-практ. конф., 21 квітня 2011 р., м. Одеса - ОДУВС, 2011. – С.238-240.

9. Садчикова К. А. Вимоги до висновку експерта. [Текст] / К.А. Садчикова // Організаційно-правові засади боротьби з правопорушеннями на транспорті: матеріали міжнародної наук.-практ. конф., 23 грудня 2011 м. Одеса - ОДУВС, 2011.- С.127-129.

10. Садчикова К. А. Зарубіжний досвід застосування примусових заходів медичного характеру. [Текст] / К.А. Садчикова // Сучасне кримінальне провадження України: доктрина, нормативна регламентація та практика функціонування: матеріали всеукр. наук.-практ. конф., 17 квітня 2015 р. / Нац. ун-т "Одес. юрид. акад.", Рада молодих вчених, Каф. кримін. процесу ; [відп. ред. Ю. П. Алєнін]. - Одеса : Нац. ун-т "Одес. юрид. акад." ; Херсон : Гельветика, 2015. - С.197-199.

11. Садчикова К.А. Доказове значення висновку експерта. [Текст] / К.А. Садчикова // Криміналістичні та кримінально-процесуальні засоби оптимізації досудового розслідування: матеріали дистан. конф. 2 квітня 2016 р. м. Одеса. - НУ ОЮА, 2016. - С.111-114.

12. Садчикова К.А. Використання у доказуванні результатів діяльності спеціаліста. [Текст] / К.А. Садчикова.// Процесуальні та криміналістичні аспекти досудового розслідування: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. 14 квітня 2016 р. м. Одеса, ОДУВС, 2016. - С.196-198.

АНОТАЦІЯ

Садчикова К.А. Використання спеціальних знань на стадії досудового розслідування (процесуальний аспект) – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Одеський державний університет внутрішніх справ, Одеса, 2017.

Дисертація є спеціальним комплексним дослідженням теоретичних та практичних проблем використання спеціальних знань при прийнятті рішень під час досудового розслідування.

З'ясовано сутність та значення стадії досудового розслідування та етапів даної стадії. Визначено поняття та характерні риси використання спеціальних знань. Розкрито особливості правового статусу експерта, спеціаліста в ході кримінального провадження та оцінки їх діяльності. Досліджено значення результатів спеціальних знань на мотивацію та обґрунтування прийняття підсумкових рішень досудового розслідування, залежно від форм його закінчення.

Визначено напрями удосконалення використання спеціальних знань під час прийняття процесуальних рішень у ході досудового розслідування та сформульовано рекомендації щодо удосконалення норм чинного КПК України.

Ключові слова: досудове розслідування, спеціальні знання, види процесуальних рішень, правовий статус експерта та спеціаліста, мотивація процесуальних рішень, закриття кримінального провадження, обвинувальний акт, примусові заходи медичного характеру.

АННОТАЦИЯ

Садчикова Е.А. Использование специальных знаний на стадии досудебного расследования (процессуальный аспект) - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 - уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. - Одесский государственный университет внутренних дел, Одесса, 2017.

Диссертация является исследованием, в котором впервые на монографическом уровне изучены актуальные вопросы общенаучного и процессуального характера, посвященные проблемам использования специальных знаний при принятии процессуальных решений в ходе досудебного расследования. Диссертант определила характерные черты стадии досудебного расследования – самостоятельные задачи; четко очерченные границы; содержание и процессуальная форма; определенный круг субъектов; специфические итоговые процессуальные решения. Предложено предусмотреть в УПК предварительную проверку заявлений и сообщений о правонарушениях, отсутствие которой приводит к загруженности следователей, возможности злоупотреблениям с их стороны и

нарушения права на обжалование незаконных решений. Начало данной стадии следует определить соответствующими процессуальными решениями.

В ходе анализа научных трудов, украинского и зарубежного законодательства, материалов следственной и собственной практики автор раскрывает свое видение сущности и значимости специальных знаний, юридические и практические аспекты их применения в ходе принятия процессуальных решений стадии досудебного расследования. Дано определение специальных знаний как научных, технических и других профессиональных знаний, полученных в результате обучения, а также навыков, приобретенных в процессе работы в определенных областях практической деятельности, используемых вместе с научно-техническими средствами для поиска, обнаружения, изъятия и исследования следов преступления с целью получения доказательной и ориентирующей информации. Отмечается, что надлежащему использованию специальных знаний препятствует отсутствие нормативного закрепления в законодательстве понятий «специальные знания», «специалист», и расхождения мнений ученых и практиков, касающихся субъектов, форм и способов применения этих знаний.

Обращено внимание на то, что результаты использования специальных знаний являются одним из уникальных способов получения ценной доказательственной информации, а её выводы являются важным источником доказательств. Этот вид исследований расширяет познавательные возможности следователя, дает возможность использовать весь арсенал возможностей науки, мотивировать, обосновывать соответствующие процессуальные решения.

Раскрываются особенности правового статуса эксперта, специалиста и оценки их деятельности. Определено, что заключение эксперта должно соответствовать общим правовым требованиям относительно формы и содержания и должно быть надлежащим, допустимым и достоверным. В ходе оценки подлежат проверке научная обоснованность заключения, правильность применения конкретной методики и возможности ее использования. Допрос эксперта является дополнением к его выводу и должен подтверждать его доказательственное значение. К предмету допроса эксперта относится установление: методики исследования, характера выявленных идентификационных признаков; критериев при определении идентификационной совокупности признаков; какие научно-технические средства применялись в ходе исследования; объяснение противоречий между исследовательской частью и выводами.

Обращено внимание на то, что действующий УПК несколько сузил сферу использования результатов деятельности специалиста. Обосновано, что специалист реализует свои знания в различных формах – консультативной, методической, технической и непосредственно практической. В работе рассматривается предложение о возможности использовать в качестве доказательства вывод специалиста, при определенных обстоятельствах.

Итоговые процессуальные решения досудебного расследования являются наиболее значимыми, поскольку отражают результат всей процессуальной деятельности субъектов уголовного судопроизводства. Исследовано влияние результатов специальных знаний на мотивацию и обоснованность принятия итоговых решений досудебного расследования.

Определены направления совершенствования использования специальных знаний при принятии процессуальных решений в ходе досудебного расследования и сформулированы рекомендации по совершенствованию норм действующего УПК.

Ключевые слова: досудебное расследование, специальные знания, виды процессуальных решений, правовой статус эксперта и специалиста, мотивация процессуальных решений, прекращение уголовного производства, обвинительный акт, принудительные меры медицинского характера.

SUMMARY

Sadchikova E.A. Use of special knowledge at the stage of pre-trial investigation (procedural aspect) - Manuscript.

The thesis for the degree of candidate of legal sciences, specialty 12.00.09 - criminal procedure and criminalistics; forensic examination; operatively-search activity. - Odessa State University of Internal Affairs, Odessa, 2017.

The thesis is a special complex research of theoretical and practical problems of use of special knowledge in decision-making during the pre-trial investigation.

It is found the essence and significance of pre-trial investigation and the steps of the stage. The concept and features of use of special knowledge. The peculiarities of the legal status of an expert, a specialist in criminal proceedings and evaluation of their activities. The effect of the results of specialized knowledge on the motivation and justification of the adoption of the outcome of the pre-trial investigation, depending on the form of his graduation.

The directions of improving the use of special knowledge in decision-making process during the pre-trial investigation and recommendations for improving the standards of the current Code of Criminal Procedure.

Keywords: pre-trial investigation, the expertise, the types of procedural decisions, the legal status of expert and professional motivation of procedural decisions, the termination of criminal proceedings, the indictment, compulsory medical measures.